

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Samlivs- og likestillingsavdelingen
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Sendes kun pr epost postmottak@bld.dep.no

Drammen, 1. desember 2012

Vår ref: 00-004

Ansv adv: Sjak R. Haaheim

Deres ref: 12/6734

Høringsuttalelse: Forslag til endringer i barneloven for å gi barn bedre beskyttelse mot vold og overgrep

1 Innledende bemerkninger

1.1 Startpunkt

Det vises til departementets høringsnotat av 12. oktober 2012. Advokatoriet AS har barnefordelingssaker i porteføljen, og bistår særlig voldsutsatte i saker hvor det er mistanke om vold i nære relasjoner.

Undertegnede har tolv års praktisk erfaring med vold i nære relasjoner, både fra påtalemyndigheten, som bistandsadvokat i straffesaker og som prosessfullmektig for foreldre som sier seg voldsutsatt og/eller hvor barna er eksponert for vold fra en omsorgsperson. Jeg deltok i prosjektgruppen som etablerte barnehuset i Oslo i 2008.

Undertegnede er medlem av Advokatforeningens faste utvalg for bistandsadvokater, men understreker at synspunktene i nærværende høringsuttalelse utelukkende står for Advokatoriet AS sin regning.

Høringsfristen er 1. desember 2012, og uttalelsen er rettidig. Jeg vil gi uttrykk for enkelte generelle synspunkter, for deretter å kommentere enkelte av forslagene i høringsnotatet.

Hva departementet mener med «vold» bør forklares nærmere.

En er tilfreds med at departementet nå foreslår en sterkere vernerett til gunst for barnet, men mener at retten til tilbakehold av barnet må forankres i foreldreansvaret og ikke i hvor barnet bor fast.

En er tilfreds med at departementet tar opp om spørsmål etter barneloven kan tas opp som sivilt krav ved en straffesak. Antakelig vil en grundig bevisføring etter straffeprosessuelle regler gi et bedre materielt grunnlag også for avgjørelser etter barneloven.

Ved nærværende høringsuttalelse vil en ta utgangspunkt i den kanskje grundigste utredningen så langt om vold i nære relasjoner, nemlig NOU 2003:31. Utredningen er nevnt i forarbeider til ny straffelovs § 219 («familievoldsparagrafen»), samt tidli-

Advokatoriet AS

Advokat Sjak R. Haaheim
(MNA)

Juridisk rådgiver
Anne Cathrine Holta

Vinjes gate 10
3018 Drammen

Internett/ kontaktside:
www.advokatoriet.no

Epost:
post@advokatoriet.no

Telefon: +47 414 78 515

Driftskonto:
2801.25.76120

Klientkonto:
2801.25.80403

Orgnr:
NO 996 467 511 MVA

*Vi er med deg hele veien //
You'll Never Walk Alone*

gere endringer i barneloven og barnevernloven. Utredningen refereres ofte i straffesaker om familievold, jfr for eksempel Rt 2004 s 844 (Øndessaken). Derimot er det noe forunderlig å se at utredningen spiller en mer tilbaketrukket rolle i saker etter barneloven, og også i høringsnotatet.

Selv om NOUen spesifikt omtaler vold mot kvinner og barn, antar en at synspunktene er kjønnsnøytrale, jfr høringsnotatets side 67. Således vil lovendringen også gjelde for eksempel mors vold mot barn. De siste årene har vi ved flere saker omtalt i mediene opplevd det som i vårt dagligdage tankeunivers fremtrer som nærmest utenkelig, nemlig at en mor krenker sitt eget barn. Men det vet vi forekommer i praksis. Også disse barna må vernes.

1.2 Situasjonen i dag fra en praktikers ståsted

Etter undertegnedes syn er det tre hovedårsaker til at dagens regler ikke gir barna tilstrekkelig vern mot vold fra en av foreldrene:

For det første er en ikke overbevist om at sakkyndige i barnesaker generelt har tilstrekkelig kunnskap om elementære mekanismer i voldelige relasjoner. Selv om hederlige unntak kan finnes, er hovedinntrykket ikke tillitvekkende, sett fra barnets perspektiv.

Ikke sjelden ser man i praksis «alternative» forklaringer om vold fra sakkyndige («foreldrekonflikt», «skadelig morsbinding», «overdrivelse», «voldsutsattes psykiske problemer», «det dreier seg bare om ett blåmerke», «NN fremstår som lite troverdig...» o.l.), uten at den sakkyndige har drøftet klassiske tegn og symptomer på voldsmekanismer.

Ofte legger sakkyndige eller retten overdreven vekt på at en straffesak er henlagt av påtalemyndigheten. Departementet bør merke seg at beviskravet i straffesaker er «overbevisning», jfr Rt 2005 s 1335. Saken blir altså henlagt som straffesak når slik «overbevisning» ikke foreligger. Kravet som departementet nå foreslår er «reell risiko», altså et adskillig lavere beviskrav. At en straffesak er henlagt, skal altså ikke ha noen selvstendig betydning når det gjelder reell risiko for at et barn er voldsekspontert. I praksis ser en konturen av at det faktisk tillegges vekt.

Voldelige makt og kontrollmekanismer er grundig beskrevet i blant annet NOU 2003:31 på side 51 flg, og bør være kunnskapsmessig allemannseie i dag. En ser dessverre eksempler på at det synes å være lettere å finne alternative forklaringer, enn å gå konkret inn i voldsproblematikk. Hva denne vegringen skyldes, skal en ikke spekulere i. En skal imidlertid få bemerke at sakkyndige i barnefordelingssaker i liten grad er underlagt noen kvalitets- eller utdanningskrav. Erklæringer som skrives er ikke gjenstand for kontroll, slik erklæringer både i straffesaker og barnevernssaker er.

De sakkyndige har således ingen oppfordring til å skaffe seg kunnskap om voldens uttrykk og konsekvenser for barn – mekanismer som er utførlig beskrevet i avsnitt 5.2 i den ni år gamle utredningen, jfr under.

For det annet er saksbehandlingstiden i domstolene en utfordring. Selv om saker prioriteres og domstolene gjør sitt ytterste for å etterleve prioriteringene, viser praksis at det kan ta vinter og vatter å få opp en sak om midlertidig avgjørelse. Domstolene er i tillegg generalister, og må støtte seg til rettsoppnevnt sakkyndighet. Når sakkyndige mangler nødtørftig kompetanse som for eksempel politi, barnehus, krisesentre mv besitter, er risikoen for feil resultat for barnet høyere enn det som er akseptabelt.

For det tredje er en i tvil om barnevernet har en tilstrekkelig høy generell standard om vold i nære relasjoner og skadevirkninger for barna. En har opplevd barnevernsansatte som har svært høy kompetanse, og som «kan» vold i nære relasjoner og bruker barnevernlovens regler aktivt. Men en har også opplevd barnevernsansatte som fremstår med skylapper, og som bruker sin egen subjektive oppfatning av den påståtte voldsutøver som argumentasjon for ikke-vold, fremfor å gripe redskapene i verktøykassa som blant annet NOU 2003:31 gir.

I utredningens avsnitt 7.4.3 heter det blant annet:

«Slik utvalget ser det, kan det være flere årsaker til at barnevernet i liten grad er involvert i saker om vold Den viktigste årsaken ligger nok i manglende evne eller vilje til å gripe fatt i problemstillingen. Mange barnevernarbeidere vil i liten grad ha kunnskap om vold mot kvinner, om voldens uttrykksformer og konsekvenser for de utsatte kvinnene og ikke minst barna. For å se at vold kan være en problemstilling og for å kunne sette i verk nødvendige tiltak, trengs det mer kunnskap. Utvalget vil understreke at det er behov for å heve kunnskapsnivået hos ansatte i barnevernet. Dette inne-bærer å heve kunnskapen om volden, dens uttrykk og konsekvenser».

Og deretter i avsnitt 7.4.4:

«Barnevernets manglende innsats i saker om vold ... skyldes altså ikke mangel på lovhjemler, men manglende evne eller vilje til å praktisere reglene i barnevernloven».

Dessverre ser situasjonen ikke ut til å ha forandret seg nevneverdig siden 2003. Selv om det som nevnt finnes hederlige unntak, er helhetsinntrykket utilfredsstillende.

Dertil faller barnet ofte mellom to stoler: Barnevernet viser til at det foreligger en «foreldrekonflikt», og at forholdet ikke reguleres av barnevernloven. Slike konklusjoner trekkes som oftest uten at barnevernet med tilstrekkelig iver og kompetanse har gått inn og vurdert om det foreligger vold. Den voldsutsatte henvises dermed til selv å reise sak etter barneloven, og sendes dermed inn i et sakkyndigregime hvor vold i nære relasjoner ikke nødvendigvis er hovedområdet for kunnskap og kompetanse.

At det foreligger to ulike lovverk som regulerer barnets rettsstilling er uheldig. Formentlig vil det være bedre å samle barns rettsforhold i en lov. Del 1 kan gjelde barnets rettigheter, del 2 kan regulere stillingen hvis foreldrene går fra hverandre, del 3 kan regulere situasjonen hvor det offentlige må intervensere. Men det er synspunkter som går utenfor nærværende lovforslag.

2 Begrepene «foreldrekonflikt» og «husbråk»

Høringsnotatet nevner «foreldrekonflikt». Jeg skal tillate meg å mene at «foreldrekonflikt» er en term som er like ille som politiets tidligere bruk av termen «husbråk», et ord som i dag er luket bort fra politispråket.

Felles for «foreldrekonflikt» og «husbråk» er at termene indikerer to parter med likt ansvar for bråket/konflikten. Ved vold i nære relasjoner er det nettopp *mangelen* på balanse mellom partene som er fremtredende: Vold i nære relasjoner kjennetegnes jo særlig ved at en person har tilrevet seg en makt og kontroll-posisjon på bekostning av partneren. Å bruke «foreldrekonflikt» bidrar således til å *tilsløre* forekomster av vold.

En antar påtalemyndigheten og politiet har sett hvordan denne tilsløringen kan forhindre den strafferettslige innsatsen mot familievold. Riksadvokaten begravde begrepet «husbråk» kort og kontant i rundskriv 3/2008:

«Det er ikke akseptabelt å behandle meldinger om vold i familien som ”husbråk”».

På samme måte som «husbråk» er ute av politispråket i dag, anmoder en departementet om å begrave det like misvisende begrepet «foreldrekonflikt».

Hensynet til å verne barnet mot vold taler med styrke for at offentlige etater, sakkyndige og domstoler slutter å bruke terminologi som tilslører de faktiske forhold og visker ut ansvarliggjøringen av en voldsutøvende voksen.

3 Skadevirkninger for barn utsatt for krenkelser

Skadevirkningene for barn utsatt for vold – enten ved at de direkte eller indirekte eksponeres for vold – er velkjente, og bør understrekes. Ut fra den praktiske hverdag er en usikker på om barnevern, sakkyndige i saker etter barneloven eller domstoler har god nok kunnskap om hvilke skadevirkninger barn kan påføres ved å oppleve eller bli eksponert for vold i nære relasjoner. I høringsnotatet på side 19 er inntatt en kortfattet oversikt over enkelte skadevirkninger barn utsatt for krenkelser kan bli påført.

Det vises til NOU 2003:31 avsnitt 5.2, som er så vidt poengtert og viktig, at en inntar avsnittet *in extenso*. En minner om at en legger til grunn at vold i nære relasjoner er et kjønnsnøytralt begrep, og at barn også må vernes mot vold fra mødre. Avsnittene må således leses med kjønnsnøytralitet for øyet:

«5.2 Barn som offer for menns vold i familien

5.2.1 Innledning

Også barn utsettes for menns vold i nære relasjoner. Volden kan innebære at barna utsettes for fysisk og psykisk vold eller seksuelle overgrep. Men barna kan også rammes av volden indirekte ved å se, høre eller fornemme volden eller konsekvensene av den. Denne siste situasjonen omtales ofte som at barna er «vitner til vold». Dette er en gruppe som inntil nylig har vært lite synlige i den offentlige debatten. Det er denne gruppen barn som fremstillingen nedenfor i hovedsak vil fokusere på.

Utvalget understreker at det er uakseptabelt at barn skal måtte vokse opp i en situasjon der de er eksponert for menns vold mot kvinner i nære relasjoner. At far utsetter mor for gjentatt vold utgjør en uholdbar omsorgssituasjon for barnet og er å betrakte som alvorlig omsorgssvikt. Det påligger samfunnet et ansvar å styrke disse barnas situasjon og bringe volden til opphør. Utvalget understreker at de hjelpetiltak og virkemidler som eksisterer for å avhjelpe barnas situasjon må utvides og brukes i langt større utstrekning enn det som er tilfellet i dag, jf. kapittel 7 (pkt. 7.4.4) og kapittel 11 (pkt. 11.7.5).

I tillegg vil utvalget understreke at det offentliges kunnskap om barn som vokser opp i familier med vold må økes betraktelig. Utvalgets anbefaler derfor at voldsutsatte barns helhetlige situasjon gjøres til gjenstand for en selvstendig utredning, jf. kapittel 2 (pkt. 2.4).

5.2.2 Barns opplevelser av vold i nære relasjoner

Barn rammes av vold i nære relasjoner på ulike måter - enten ved selv å være direkte utsatt eller ved å leve i en situasjon der de ser og hører at mor blir utsatt for vold fra far. Voldsutøveren kan også bruke barna som ledd i sin voldsutøvelse mot mor. Per Isdal (2000) beskriver Petter på tre år. Faren til Petter bruker gutten når han mishandler moren ved å ta gutten på armen når han slår mor. Isdal skriver i denne forbindelse at «*Petter er et eksempel på hvordan noen fedre aktivt involverer barna i sin vold for ytterligere å ramme barnets mor og for å markere sin totale maktposisjon i familien.*» (s. 3).

At barna ser og hører volden betegnes som nevnt ovenfor noen ganger som at barna er «vitne» til volden mot mor. En slik uttrykksform er imidlertid utilstrekkelig for å beskrive det barna opplever. Barna lever i volden og er ikke tilskuere til volden i en virkelighet utenfor dem selv. De opplever volden og farsmakten overalt. De kan fortelle om en grunnstemning av sosial sårbarhet, psykisk, fysisk og sosial slitasje. Det handler om å leve med fars makt og kontroll. Det handler om å leve med en knugende frykt for fars vold også der voldshandlingene i seg selv utelukkende er rettet mot mor. Isdal fremhever at barna i slike tilfeller vil gå i en kronisk beredskaps- og spenningstilstand der all energi og oppmerksomhet brukes til å se etter tegn på vold og observere andres følelser og reaksjoner. På denne måten preger volden hverdagen for mange - volden blir sentrum i den tilværelsen som barna skal vokse og utvikle seg innenfor.

Med «barn» menes personer under 18 år. Å være barn representerer i seg selv en *avhengighetsposisjon*. Dess mindre barna er, dess mer avhengig er de av sine nærmeste omsorgspersoner. Å rammes av knyttneveslag fra far, at kjæledyr mishandles, at leker blir ødelagt, eller at barnet blir stengt inne i timevis innebærer et *grunnleggende svik* mot barnet. Den som i utgangspunktet skal yte omsorg, er den som påfører smerte. Dette åpner for en eksistensiell frykt og utrygghet hos barnet. Men også det å ikke rammes av volden direkte, men å leve med den - med fars plutselige humørsvingninger - med skrik av smerte fra mor, er inngripende i forhold til barnet og forbundet med stor smerte.

Per Isdal (2000) har formulert dette slik: «Når noen angriper og skader den barnet er knyttet til, avhengig av og glad i, så angriper og skader vedkommende barnet selv.»

Situasjonen er *avmaktsskapende* i den forstand at barna gjerne opplever at de ikke kan gjøre noe. Å ikke kunne forhindre volden kan være mer inngripende enn å utsettes for volden direkte selv. Små barn kan oppleve situasjonen forvirrende og ekstremt utrygg. En slik situasjon åpner også for eksistensiell frykt for tap av mor; frykten for å miste den nærmeste støttespilleren barnet i mange tilfeller har.

Skam - isolering - ensomhet

Å vokse opp i en familie hvor far slår mor, innebærer å vokse opp i en virkelighet med *skam, tabuisering og hemmeligholdelse*. Voldsutøverens makt og kontrollstrategier rammer også barnet - for eksempel gjennom isolering som middel for å holde volden skjult fra omverdenen. Dette får konsekvenser for barnets mulighet til utfoldelse og sosialt liv. Det er vanskelig å be skolekamerater hjem når en ikke vet hvilket humør far er i. En jente på 14 år forteller følgende: «Jeg har to veldig gode venner på skolen. Men de kunne ikke komme på besøk når han var her, han var så voldelig overfor alle. Han skremte alle unna. Jeg ville vært for skamfull. Det ville vært så skremmende for dem.» (Mullender m.fl. 2002). Å leve i en familie hvor far utsetter mor for vold handler derfor i stor grad om *ensomhet*.

Isolering finner ikke bare sted i forhold til omverden, men også innad i familien (Isdal 2000). Volden deler familien opp i enkeltindivider. Mor, barnet og eventuelle søsken blir gående alene med sin angst og bekymring. I noen tilfeller forsøker voldsutøveren å lage et skille mellom barna og mor som ledd i sin utøvelse av makt og kontroll. Dette betegnes noen steder for «maternal alienation» - at det skapes en følelsesmessig avstand mellom barna og mor. Det kan også være slik at voldsutøveren favoriserer sønnen i familien, mens døtrene utsettes for tilsvarende undertrykkende behandling som mor. Disse strategiene bidrar til at det skapes en avstand mellom familiemedlemmene.

I tillegg til å være eksponert for volden og leve med angsten for neste voldsepisode, opplever barna også mødrenes økende hjelpeløshet og mangel på håp med hensyn til å stoppe volden og finne trygghet. Overgriperne finner også frem til måter å isolere mødrene og barna på for å redusere sannsynligheten for å bli oppdaget. Ved hjelp av vold vedlikeholdes frykten i familien (Killén 2000).

Et ansvar uforenlig med barnerollen

Barn som opplever vold i nære relasjoner forholder seg til volden på ulike måter. Mullender m.fl. (2002) viser i sin studie at noen av barna gjemte seg, andre forlot hjemmet når volden startet, noen ble paralyisert, andre begynte å gråte. Noen var opptatt med dataspill, spilte musikk og holdt seg i aktivitet til det hele var over. Studien fant at eldre barn sjeldnere ble eksponert for volden enn yngre barn, rett og slett fordi de valgte og hadde muligheten til å forlate hjemmet når volden startet. Omtrent halvparten av barna hadde forsøkt å forhindre volden mot mor. Det vanligste var da at barna ropte. Hensikten var å avlede voldsutøveren fra å begå vold mot mor i den konkrete situasjonen, men også å få ham til å tenke gjennom hva han var i ferd med å gjøre. En vanlig strategi for å holde ut volden var også å ta seg av søsken - kose med dem til volden var over. Å forsøke å hjelpe mor og bekymre seg over henne var også en strategi barna brukte for å takle volden. Denne studien er samsvarende med kliniske erfaringer gjort i samtaler med voldsutsatte barn i Norge.

Konsekvensene for barnet blir svært ofte at det settes i en avmektig situasjon. Barna kan oppleve foreldrene som utilgjengelige og barnet kan oppleve det uklart hvem det er mest tjent med å alliere seg med. I tilfeller hvor far retter volden både mot mor og barnet, ser en imidlertid også eksempler på at mor og barn spiller på lag. Et stikkord eller et blick mellom dem kan være viktig for å avverge en voldssituasjon. Barnet kan også oppleve at mor går imellom når far retter volden mot barna. På denne måten kan barnet altså oppleve mor som en viktig beskyttelse mot farens vold. Men barnet kan også oppleve at mor ikke klarer å være en støttespiller - at mor opplever økende

hjelpeløshet og mangel på håp med hensyn til å stoppe volden og finne trygghet. I en slik situasjon tar mange barn på seg mye ansvar for mor og eventuelt også for andre søsken. En del tar på seg ansvaret for å holde familien sammen - og ansvaret for å stanse volden (Mullender m.fl. 2002).

Angsten hos barn i voldelige samlivssituasjoner kan være sterk, og de bruker mye krefter på å ta vare på seg selv og den voldsutsatte moren. På den måten påtar de seg et ansvar som ikke er forenlig med barnerollen. En kjede av traumer påføres, der det ene aktiviserer det andre. Over lang tid lever de med angsten for det «forutsigbare uforutsigbare», samt angsten for å miste sin tilknytningsperson (Killén 2000).

Å leve i en familie hvor far utsetter mor og barn for vold innebærer derfor for barn *å leve med ansvar* - mye ansvar, og mer enn det som barn bør leve med.

5.2.3 Skadevirkninger

Forskningen trekker frem en rekke skadevirkninger hos barn som vokser opp i familier med vold. Disse rammer barna både der de utsettes for volden direkte gjennom fysisk mishandling eller indirekte ved at barna ser, hører eller fornemmer volden. Det kan være svært vanskelig å skille gruppen barn som opplever vold i familien fra barn som selv utsettes for vold. En finner at atferdsvansker, emosjonelle vansker og kognitive problemer har vesentlig høyere forekomst hos alle disse barna, sammenliknet med barn som ikke har vokst opp i familier med vold. Samtidig er det ikke slik at alle barn som utsettes for vold utvikler symptomer på alvorlige problemer eller har likeartede symptomer. Frekvensen av volden, hvor mange tilfeller av vold barnet har sett, fornemmet eller hørt, alvorligheten i voldshandlingene, barnets alder, om barnet selv er blitt direkte rammet av volden, samt barnets relasjoner til mennesker utenfor familien er alle forhold som kan ha betydning for om barnet utvikler symptomer. Det kan også være variasjoner mellom barn innenfor samme familie.

Noen skadevirkninger barna kan oppleve er:

- Angst og depresjon
- Angst for tap av mor
- Angst for at de selv skal rammes
- Krav til seg selv om å ta på seg beskytterrollen overfor mor
- Krav til seg selv om å avlede situasjonen
- Voldsatferd overfor andre
- Psykosomatiske symptomer/traumesymptomer
- Konsentrasjonsvansker/skoleproblemer
- Språkproblemer, forsinket utvikling, læringsvansker
- Permanent beredskap for volden de vet kommer, de vet bare ikke når
- Økt risiko for selv å utvikle voldsatferd (bl.a. ved å utvikle en positiv holdning til vold)
- Lavere sosial kompetanse
- Tilpasningsvansker
- Tilbaketrekkingsstrategier
- Sinne og avmakt

Isdal indikerer at det kan være forskjeller i gutters og jenters reaksjoner på det å utsettes for menns vold i nære relasjoner. Gutter har en tendens til å utvikle eksternaliserende symptomer, mens jentene utvikler internaliserende symptomer. Aggresjon, alkohol, rusproblemer, sinne, atferdsproblemer, ødeleggende atferd og opposisjonell atferd er blant de symptomer som Isdal betegner som eksternaliserende. Blant de symptomer som Isdal refererer som internaliserende er angst, depresjon, avhengighet, frykter og fobier, lav selvfølelse, passivitet, tristhet, skyldfølelse og selvforakt. Begge kjønn utvikler imidlertid begge former for symptomer. Mullender m.fl. (2002) fant i sin studie ingen systematiske kjønnsforskjeller mellom barn med internaliserende og eksternaliserende atferd som følge av volden.

5.2.4 Beskyttelsesfaktorer - hva hindrer skade og hva hindrer negativ læring

En finner dokumentasjon for ordtakene «vold avler vold», og at barn som har vært eksponert for vold i hjemmet i større grad rettferdiggjør vold de selv bruker. Forskning viser at jenter som vokser opp i familier med vold har større sannsynlighet for selv å bli utsatt for vold, mens gutter som vokser opp i familier med vold er mer utsatt for selv å bruke vold i eget parforhold. Barnet utsettes for gjentatt modellering (læring) gjennom den ekstremt negative atferden voldsutøveren utøver mot mor (Edleson 1999).

Det finnes imidlertid også beretninger om barn som på tross av uverdige og utrygge oppvekstvilkår har greid å beskytte seg og utvikle seg uten å få varige mén. Beskyttelse i denne sammenheng kan beskrives som en grunnleggende menneskelig egenskap eller evne som gjør det mulig for personer, grupper eller samfunn å forhindre eller redusere følgene av ødeleggende omstendigheter. Barn som har motsatt seg den brutale opplæringen de har vært tvunget til å være vitner til. Barn som selv har vært utsatt for direkte mishandling, men som ikke har gjentatt det samme mønstret i voksen alder.

Hvordan dette er mulig er et viktig spørsmål å utforske nærmere. Gjennom økt kunnskap på dette feltet vil det være mulig å anbefale mer effektive hjelpetiltak og intervensjoner både på kort og lang sikt.

Forskning om beskyttelsesfaktorer og klinisk erfaring trekker frem enkelte forhold hos barn som i større eller mindre grad greier å motsette seg utrygge oppvekstvilkår:

- *Et tillitsfullt forhold til andre mennesker:* Personer i barnets nettverk kan kompensere for den manglende tryggheten barnet opplever i en tilværelse med vold. Mullender m.fl. (2002) fant at de voldsutsatte barna oppga mødrene sine, samt søsken og andre barn, som de viktigste personene for dem.
- *Et nært forhold til naturen:* Barn i krise trenger ofte et gjemmede hvor de kan føle seg trygge og omsluttet av noe som er uforanderlig. For mange har naturen vært av uvurderlig betydning for at de skal kunne greie seg.
- *Evnen til å fantasere:* Når omgivelsene er utrygge, har mange barn en sterk evne til å flykte inn i fantasiens grenseløse landskap. Virkeligheten forandrer seg ikke gjennom fantasiflukt, men representerer for barnet et kjærkomment alternativ til en kaotisk hverdag.
- *Skrive og lese:* Mange barn forteller om dagbøker, brev som ble skrevet, men aldri sendt og skolestiler som gir levende beskrivelser av barnas utrygghet. Disse vil kunne fungere som hemmelige formidlingskanaler om den tabuiserte volden.
- *Tilgang på nødvendig hjelp/behandling:* Hos barn som utsettes for vold skapes tanker, følelser og atferd en ubalanse som forhindrer barnet i dets naturlige utvikling. Barn vil nyttiggjøre seg behandling fra fagpersonell som har tilstrekkelig kunnskap om konsekvenser av vold i nære relasjoner både for barnet og de nære voksne. Barn i familier med vold inngår ofte i en taus allianse med andre familiemedlemmer som er involvert i volden. Derfor trenger de gode hjelpere som med vennlig nysgjerrighet kan spørre frem volden.
- *Viktige egenskaper og karaktertrekk ved det motstandsdyktige barnet:* Blant beskyttelsesfaktorer som kan bidra til at barnet greier å motsette seg følgene av volden er egenskaper som opplevelsen av å bli likt av andre, evnen til å knytte seg til andre, empati, stolthet over egen oppnåelse og fremtidstro. I tillegg kjennetegnes ofte barn som greier å beskytte seg av spesielle egenskaper og ferdigheter som delvis kan vokse frem som en konsekvens av konfliktene rundt barnet og som gjør dem i stand til å leve under sterke konflikter: Evne til kommunikasjon, evne til problemløsning og evne til å søke etter tillitsfulle relasjoner.

Kunnskap om hvordan barn beskytter seg mot fars vold mot mor er nødvendig for å kunne iverksette gode forebyggende strategier. Det er også med på å motvirke holdninger og utsagn om at volden alltid bæres videre og gjentas i slektsledd etter slektsledd. Utvalget mener at det er nødvendig å få mer kunnskap og erfaringer om disse gruppene, samt om hvilke kriterier, livsforhold og eventuelle former for intervensjon som kan ha bidratt til at barn som opplever vold i familien ikke selv utvikler atferd som voldsutøver eller -utsatt. Ytterligere forskning om hva som beskytter barn bør iverksettes.

5.2.5 De voksnes vegring mot å se barnas lidelse

Både voldsutøver og voldsoffer kan føle motstand mot å se at også barna rammes av volden. De kan uttrykke at barnet ikke så voldshandlingene, barnet sov, er for lite til å forstå hva som har hendt eller hevde at barn glemmer.

Selv om foreldre benekter eller ikke var klar over at barna har vært tilstede/våkne da mor ble utsatt for overgrep, viser det seg at barna ofte kan beskrive i detalj den voldelige atferden. O'Brien m.fl. (1994) fant lite samsvar mellom det barna fortalte at de hadde opplevd og det foreldrene sa at barna hadde fått med seg. Hele 78 % av barna rapporterte at de både hadde sett og hørt at far brukte vold mot mor i tilfeller hvor foreldrene ikke trodde barna hadde sett volden.

Vegringen mot å se at barna rammes av volden kan skyldes en forsvarsmekanisme både hos far som voldsutøver og hos mor som offer for volden. En erkjennelse av at også barna lider kan gjøre det vanskeligere for voldsutøveren å legitimere volden. For mødrene kan det å innse at barna lider forsterke deres følelse av å være skyld i volden og av ikke å ha gjort nok for å forhindre den. Forsvarsmekanismene hos foreldrene kan dermed bli barrierer mot å se barnets lidelse.

Barn fanger tidlig opp når det er forhold i hjemmet som det ikke bør snakkes om. Barn er lojale og vil fanges inn i det nettverk av taushet som omgir vold i nære relasjoner. Dette bringer ofte med seg skyldfølelse i etterkant som følge av at barnet opplever å ha sviktet personer som står dem nær gjennom løgn eller taushet.

Å ikke snakke om volden kan også være motivert ut fra et ønske om å beskytte mor. Barnet er klar over at mor ikke er oppmerksom på hvordan barnet opplever volden, og vil unngå å påføre mor smerte ved å fortelle dette.

Fortielsen om volden fra voldsutøver og voldsoffer overfor barnet innebærer også at barnet ikke får mulighet til å bearbeide eller snakke om volden. Den tausheten som i utgangspunktet kan være motivert ut fra beskyttelse av barnet, blir et hinder mot at barnet får hjelp - og rammes dermed den man i utgangspunktet ønsket å beskytte. Det innebærer også at mange barn opplever at de *ikke blir sett* i forhold til den virkeligheten de lever i. I undersøkelsen til Mullender m.fl. (2002) er barna klare på at de hadde ønsket at noen hadde snakket med dem om volden i stedet for å tie for å beskytte dem.

5.2.6 De voldsutsatte barnas behov

Barn som vokser opp i familier hvor far utøver vold mot mor har en rekke behov. Barna representerer et mangfold og vil ha ulike behov med utgangspunkt i voldens karakter, hvorvidt de er jenter eller gutter, befinner seg i ulike aldersgrupper, kan tilhøre bestemte sosiale grupper eller fordi barna har individuelle behov.

Behovet for *trygghet* er grunnleggende. Dette innebærer at barnet selv må kunne kjenne seg sikker på at det ikke selv utsettes for vold og overgrep. Men barnet har også behov for trygghet i forhold til at mor ikke utsettes for vold og overgrep - for eksempel ved at barnet ser at mor blir tatt hånd om. At barnet ser at mor får hjelp gjør det mulig for barnet å legge fra seg ansvaret mange barn føler for å ivareta mor.

Barn som opplever vold i nære relasjoner har et intenst ønske om å leve i en voldsfri tilværelse. For barna innebærer dette et ønske om at far skal slutte å begå vold mot mor eller at moren tar dem vekk fra den voldelige faren. Et annet behov barn gir uttrykk for er muligheten til å fortsette å bo hjemme i en tilværelse uten vold istedenfor å måtte flykte, for eksempel til et krisesenter. Barna forteller ofte om savnet av det kjente og kjære de har måttet forlate, eller ting de har tapt fordi hjemmet er blitt rasert av voldsutøveren før han forlot huset. Dette taler for strengere kontrolltiltak rettet mot voldsutøveren, ikke minst med sikte på å redusere belastningene for barna.

For noen barn fører volden og påfølgende samlivsbrudd til splittelse av familien. Dette kan innebære at barna mister kontakt med familien - besteforeldre, tanter og onkler mv. - på voldsutøverens side i familien. Å miste kontakten med familiemedlemmer innebærer en stor tilleggsbelastning for barna. Å fortelle om volden til utenforstående kan derfor være forbundet med *tap eller frykt for tap*. Barnet hører at far truer mor med at hvis noen får vite om volden, havner han i fengsel og barna på barnehjem. Barnet kan også tenke at det å trekke inn utenforstående kan gi risiko for vold mot mor. Barn kan også være redde for at familien blir utstøtt dersom volden blir kjent. I tillegg kan barna oppleve fysiske hindringer mot å ta kontakt med utenforstående, for eksempel at de ikke har tilgang til telefon eller ikke kan ringe uten å bli oppdaget. Dette er alle forhold som er med på å gjøre terskelen høy i forhold til å fortelle noen om volden.

Et viktig forhold for barn som opplever vold i familien er derfor deres *behov for å bli sett i den virkeligheten de lever i*. Isdal (2000) fremhever at disse barna i liten grad har vært anerkjent som barn som lider og barn som trenger hjelp. Derfor omtales denne gruppen ofte som de usynlige barna. Andre betegnelser er «det stille offeret», «det glemte offeret» eller «det uintenderte offeret.» Forskning viser imidlertid at barna som lever med vold i familien har egne mestringsstrategier og egne oppfatninger om den voldstilværelsen de lever i. Å «se» barna i denne sammenheng innebærer at barna må bli sett som sosiale aktører i egne liv. Det handler videre om å få bekreftet og legitimert den lidelse mange barn opplever når de vokser opp i en virkelighet underlagt fars kontroll og maktregime. Det handler om å gyldiggjøre det som i utgangspunktet er ugyldiggjort (Leira 1992).

Barnet må ikke bare bli sett - det har også rett til å bli *hørt*. Barnet må få fortalt sin historie på sine egne premisser. Behov for noen å snakke med om volden som barna har tillit til var også det barna selv mente var det viktigste for voldsutsatte barn ved siden av støtte og trøst (Mullender m.fl. 2002). Abrahams (1994) fant at voldsutsatte barn selv hadde ønsket å fortelle noen om voldserfaringene på et tidligere tidspunkt enn det som var tilfelle. Dersom de hadde gjort dette, ville det ha hjulpet dem i å få klarhet i egen situasjon og de ville følt seg mindre isolerte og triste. Barna har behov for å kunne fortelle om vold, overgrep, frykt, skyld- og skamfølelse og om ensomhet til en voksen som har tid til å høre og som har mulighet til å følge opp barnet videre. En forutsetning for at barna skal kunne fortelle er imidlertid at de får lov til det og forsikringer om at det å fortelle om volden ikke innebærer å være illojale mot foreldrene.

Barn trenger samtalepartnere som kan ta imot angstopplevelsene og avmakten som oppstår i møtet med vold i egen familie. Barn har også behov for å snakke med noen som kan hjelpe med å skape orden i det kaoset som er oppstått, og at det innenfor trygge rammer gis muligheten til å fortelle om og bearbeide voldserfaringene. Sentrale elementer i denne prosessen vil være å avlaste barna for ansvar, skam og skyld.

Videre må barnets forsøk på å mestre volden i familien anerkjennes. Barn i familier med vold gjør det som er mulig i en situasjon hvor de ofte er helt alene. Denne anerkjennelsen er et viktig bidrag i arbeidet med å gi barnet tilbake troen på egen mestring. Barn har følgelig behov for å bli sett som *handlende aktører* i egne liv, og at de blir inkludert i arbeidet med å finne løsninger og fatte beslutninger (empowerment). Mullender m.fl. (2002) fremhever at barna gjør raske og kompliserte risikovurderinger. Barna ønsker å bli konsultert i forhold til deres egne vurderinger av situasjonen (Grotberg 1997). Barnas erfaringer indikerer at deres vurderinger og råd er blitt oversett av voksne og ikke anerkjent. Tilsvarende tendens fant McGee (2000) og hvor maktesløshet og en følelse av å miste kontrollen over situasjonen var følelser barna ga uttrykk for.

Barna har også et sterkt behov for *informasjon*. Intervjuene som Mullender m.fl. (2002) gjennomførte med voldutsatte barn viser at barna hadde et sterkt behov for å få en forklaring på hva som hadde skjedd mellom foreldrene og mulighet til å gi uttrykk for sine følelser rundt det hele. Informasjon tilpasset deres eget alders- og utviklingsnivå er nødvendig for å gi barna muligheter til å reflektere rundt egen situasjon.

Barn har videre behov for *mer kunnskap om vold i nære relasjoner*. En engelsk studie (Mullender 2002) har undersøkt skolebarns oppfatninger (et utvalg i barneskolealder og et utvalg i ungdomskolealder) av situasjonen til barn som vokser opp med vold i familien. Undersøkelsen viste at barna ønsket mer undervisning i skolen om det å oppleve vold i nære relasjoner. Barna ønsket å lære mer om denne volden, hvorfor den skjedde og ikke minst hva de skulle gjøre dersom de opplevde vold i nære relasjoner.

5.2.7 Det offentlige respons - vegring og manglende kunnskap

Når barn opplever vold i familien, er *de bærere av belastende kunnskap*.

Det er grunn til å påpeke at barn som vokser opp i familier med vold ofte føler seg usynliggjorte i møte med offentlige instanser. Mullender m.fl. (2002) fant at barna i stor grad opplevde å bli oversett for eksempel ved at politiet ikke forholdt seg til barna når de kom til hjemmet i forbindelse med vold mot mor, eller at barna ble overlatt til seg selv i forbindelse med avhør av foreldrene. Liz Kelly (muntlig opplysning) viser videre til saker hvor barnevernet har overtatt omsorgen for barn på grunnlag av omsorgssvikt. Selv om det foreligger opplysninger om at barna har vært utsatt for vold, blir ikke volden omtalt i forbindelse med iverksettelse av tiltak. Selv om eksemplene ovenfor er basert på forhold i England, mener utvalget at erfaringene har relevans også for Norge. Det er en viktig faglig utfordring at barna og deres opplevelse av volden ikke oversees i forbindelse med intervensjon, uansett om tiltakene er rettet mot barna eller foreldrene.

Utvalget ønsker å bekjempe tendensen til usynliggjøring av barn som opplever menns vold i nære relasjoner ved å fokusere på barn som subjekter med egne behov og rettigheter, også innenfor sin familie. Fokus må i langt større grad rettes mot barna også der intervensjon er rettet mot de voksne. Utvalget vil understreke betydningen av at det gripes inn overfor disse barna på et tidligere tidspunkt enn det som gjøres i dag. Barnevernet har et særskilt ansvar for å ivareta barn som lever i en uholdbar omsorgssituasjon (alvorlig omsorgssvikt) slik tilfellet er når far utøver vold mot mor. Barnevernets rolle i disse sakene er nærmere omtalt i kapittel 7 (pkt. 7.4). Barnevernet er imidlertid avhengig av at andre instanser melder fra til barnevernet når det oppdages at barn eksponeres for vold jf. nærmere om dette i kapittel 11 (pkt. 11.7.5)».

4 Kommentarer til lovforslaget

4.1 Definisjon av «vold»?

Lovforslaget skal verne mot blant annet vold, men en kan ikke se at høringsnotatet forklarer hva departementet mener med «vold». I dagligtalen – og dessverre også i det praktiske liv – blir ofte spørsmålet marginalisert til om barnet har blitt fysisk slått.

Straffelovens § 228 omhandler den som «øver vold» mot en annens legeme, og voldsbegrepet etter denne bestemmelse er fastlagt gjennom rettspraksis og juridisk teori. En antar at departementet legger et adskillig romsligere voldsbegrep til grunn, idet straffelovens § 228 utelukkende gjelder fysiske krenkelser. Departementet bør vurdere om begrepet «vold» bør defineres i barneloven, og muligens også barnevernloven, slik at vold ikke blir tolket innskrenkende i barnets disfavør.

I NOU 2003:31 avsnitt 5.1.1 defineres «vold» på denne måten, og en antar det er dette voldsbegrepet departementet mener i høringsnotatet:

«Volden kan omfatte både fysisk vold, psykisk vold, materiell vold og seksuelle overgrep, og ofte [oppleves] ... ulike former for vold i kombinasjon. Varigheten av volden kan også variere. ... Vold i nære relasjoner er karakterisert ved at volden gjentar seg over tid».

Som bidrag til å øke fokus på hva vold *er* og som incentiv til å skaffe kunnskap og kompetanse *om* vold i en bredere forstand, anbefaler en departementet å forklare eksplisitt og med enkle ord hva en mener barna bør vernes mot.

Fysisk vold er selvforklarende, likeså seksuelle overgrep. Derimot er ikke «materiell vold» like selvforklarende, men det omfatter blant annet skadeverk mot den krenkede. «Psykisk vold» kjennetegnes typisk ved påtrengende kontroll, isolasjon, følelsesmessig mishandling mv som også kan ramme barn.

At volden fremtrer i et repeterende mønster, er likeså et karakteristisk trekk. NOUen beskriver ulike faser, som avløser hverandre – fra en spenningsfase, til en voldsfase, til en hvetebrødsfase, til en spenningsfase og så videre.

At barnet ikke direkte er utsatt for vold, men lever i volden, jfr NOU 2003:31 fortjener også drøfting. Frykt for at en av foreldrene kan utsettes for vold fra den annen, kan være vel så skadelig for barnet, jfr skadevirkningene som er nevnt i NOU 2003:31.

I Rt 2004 s 844 (Øndes) sier Høyesterett noe om straffverdigheten av familievold – med andre ord hva som foranlediger bebreidelser mot voldsutøveren. I overført betydning har momentene fra straffesaken også relevans for vurderinger etter barneloven, jfr avgjørelsens premiss (13):

«Sentralt i vurderingen av hvor straffverdig forholdet er, blir da ikke bare hvor grove voldshandlingene er, men også mishandlingens varighet over tid, den psykologiske bindingen mellom gjerningsmannen og offeret, og det at handlingene skjer skjult - i hjemmet, som skulle være et trygt sted. Den frykten for vold - følelsen av å leve i et trusselregime - som blir skapt, kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene».

I tabell 5.1 i NOU 2003:31 er gitt noen handlingseksempler som er konkrete og enkle å se etter for sakkyndige, barnevern og dommere når det oppstår spørsmål om vold. De generelle utgangspunktene er nyttige redskaper ved vurdering av om det foreligger vold som barn eksponeres for. Til illustrasjon brukes disse konkrete, faktiske eksemplene som redskaper når politiet undersøker om det foreligger vold i nære relasjoner¹.

En voldsdefinisjon kan bidra til å sørge for at vold sees i sin rette sammenheng, og at vurderingene blir mer preget av metodikk og kompetanse, fremfor synsinger, voldsbortforklaringer og alternative forklaringsmodeller som er mindre stigmatiserende for den voldsmistenkte – men som materielt sett gir barnet mindre vern mot vold.

4.2 Hvem har ansvaret for å verne barn mot vold?

Undertegnede ser det slik at det først og fremst er det offentlige som har ansvaret for å verne barn mot vold. Barnevernloven har de nødvendige hjemler, men det svikter altså i kompetanse, kunnskap og mulighetsressurser og metodikk hos barnevernet. Dessverre er situasjonen neppe vesentlig annerledes i 2012 enn den var i 2003, da utredningen kom.

Ved at det offentlige har – og tar – ansvar, er det en utenforstående tredjepart som intervensjoner. Både den voldsutsatte og den påståtte voldsutøver fratras konflikten *inter partes*, og begge må forholde seg til det offentlige. Det offentlige antas best i stand til nøytralt å kunne ivareta og verne barn mot vold, forutsatt at det foreligger tilstrekkelig kunnskap og kompetanse på området.

Å overlate voldsbeskyttelse til det private initiativ, kan meget vel bære galt av sted:

¹ Se Politidirektoratets veileder «Politiets arbeid med vold i nære relasjoner» på side 11. (https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_137.pdf)

- Intervensjon kan bli følellesstyrt i stedet for styrt av kompetanse og kunnskap.
- Det kan ikke utelukkes uriktige voldspåstander som er motivert av egeninteresser hos forelderen, ønsket om mer i barnebidrag eller andre utenforliggende hensyn enn å verne barnet mot vold.
- Barnevernet får oppfordring til å gjøre som Pontius Pilatus: Å toe sine hender – og la være å intervensjonere. Spørsmålet skal jo løses etter barneloven, og ikke barnevernloven. Å gi rom for privat initiativ på dette området kan med andre ord føre til mer offentlig handlingslammelse, og mindre incentiv til å opparbeide kunnskap og kompetanse for proaktiv og målrettet innsats for barna.
- Privat intervensjonsrett kan også pålegge en allerede voldsutsatt forelder en tilleggsbelastning: I tillegg til kanskje å slite med skadevirkninger etter egenopplevd vold, må den voldsutsatte også gripe inn for å sikre barna. Med de skadevirkningene som vold i nære relasjoner også kan påføre en voksen forelder (herunder for eksempel posttraumatiske lidelser og en rekke andre alvorlige lidelser), kan det føre til urimelig ekstra press på en allerede voldsutsatt.
- Virkningene av å overlate en rett til tilbakeholdelse til en forelder er ikke konsekvensutredet, og fremstår på mange måter som et strakstiltak for å sikre barn bedre enn i dag.

Når en likevel støtter muligheten for at en privat part kan ta skritt for på egenhånd å verne barnet, er dette i erkjennelsen av at den offentlige innsats ikke gir tilstrekkelig vern for barna, jfr situasjonsbeskrivelsen over. Lovendringen bør således være av midlertidig karakter, frem til det offentlige selv har kompetanse nok til å overta ansvaret for å verne barna mot vold.

4.3 Private parters adgang til å beskytte barnet mot vold og overgrep

4.3.1 Hvor bør tilbakeholdsretten forankres?

Departementet foreslår utelukkende å gi bostedsforelderen rett til å verne barnet mot vold ved tilbakehold fra samvær. Departementets problemstilling hviler på en forutsetning om at voldsutøver er samværsforelder, mens voldsutsatte er bostedsforelder, jfr blant annet høringsnotatets avsnitt 1.3. Dette kan nok være situasjonen i mange sammenhenger, men ikke alltid. Som nevnt over, er det grunn til å tro at manglende kjennskap til vold i nære relasjoner allerede har ført til at mange barn bor hos voldsutøveren i dag. Dette er i seg selv et alvorlig moment å ta med seg i vurderingene av lovendringer,

Den voldsutsatte kan ha blitt mistrodd av sakkyndige, barnevern eller domstolen, eller så kan det være en far som forgjeves har forklart seg sannferdig om mors vold, men møtt myter og holdningen om at det er noe nær naturstridig at mor øver vold mot barna. Årsaken til at barn fortsatt bor fast hos voldsutøvere kan også bero på at den voldsutsatte ikke har hatt krefter til å «ta opp kampen» på grunn av egne lidelser, eller fordi krenkelsene ikke har tatt slutt, selv om forholdet har tatt slutt.

Om det er voldsutøveren som er omsorgsforelder, vil det antakelig være mange barn som reelt sett ikke får det vern lovendringen tilsikter å skape.

En ytterligere fare er at en voldsutøver med fast bosted kan bruke nektelsesretten som et nytt redskap for å fortsette krenkelsen av sin tidligere partner. Å bruke barna som «maktmiddel» for fortsatte krenkelser av tidligere partner, er en velkjent makt og kontrollstrategi, jfr NOU 2003:31, hvor dette er eksplisitt nevnt i tabell 5.1.

Av den grunn bør den særlige «verneretten» knyttes til foreldreansvaret, og ikke til hvem av de voksne som har fast adresse for barnet.

Med andre ord: Tilbakeholdsretten må være til stede for å verne barnet mot vold – uavhengig av hvilken omsorgsposisjon partene har.

4.3.2 Domstolprøving av privat intervensjon?

Ved akuttvedtak etter barnevernlovens § 4-6, har foreldrene rett til å få prøvd vedtaket for Fylkesnemnda. Dette er en summarisk prøving, idet nemndsmøtet skal etter loven være «kort», men like fullt en prøving av faktum og juss. I praksis holdes nemndsmøtet i løpet av en ukes tid etter vedtaket.

Ved besøksforbud etter straffeprosesslovens § 222 a, som er svært vanlig i familievoldssaker, har den forbudet retter seg mot rett til å få prøvd faktum og juss ved domstolen. Om forbudet gjelder eget hjem, skal påtalemyndigheten av eget tiltak bringe spørsmålet inn for retten – det er altså en obligatorisk prøving av vilkårene. Tingretten behandler disse spørsmålene relativt raskt.

Høringsnotatet drøfter ikke en liknende rask domstolsprøvelse av om vilkårene for privat intervensjon er til stede eller ikke. Uaktet sakens realiteter, er tilbakehold av et barn et inngripende tiltak for barnet. For å sikre både barnets rettssikkerhet og for å gi forelderen som iverksetter tiltaket tilstrekkelig ryggdekning for inngrepet, og forhindre misbruk, bør også spørsmål om å opprettholde slike inngrep prøves raskt av retten.

Vilkårene for tilbakehold er korte og greie. Faktum og juss er ikke avhengig av sakkyndighet som kan føre til forsinkelser av et rettsmøte, men beror på rene bevisvurderinger og enkel juss. Tema for rettsmøtet bør være om vilkårene for inngrepet er til stede, og om inngrepet skal opprettholdes. Spørsmål om fast bosted og samvær for øvrig kan utstå til en mer ordinær prøving senere.

For å unngå misbruk av ordningen, og for å få raske avklaringer, bør den som benytter seg av det private initiativ som lovgiver legger opp til, pålegges å bringe spørsmålet om opprettholdelse av inngrepet inn for retten innen en uke.

4.4 Bevisvurderingen i saker etter barneloven

Hver eneste dag tar norske domstoler stilling til påstander om vold i nære relasjoner etter straffelovens § 219 etter det strenge straffeprosessuelle beviskravet «overbevisning», altså en tilnærmet sikkerhet. Det kan gjelde vold mot tidligere partner og barn, gjerne over lang tid. Konsekvensen av fellende dom er samfunnets strengeste bebreidelse, nemlig straff. Norske domstoler har god trening i rene bevisvurderinger.

I dette lys forstår en ikke hvorfor departementet mener «det ofte [vil] være vanskelige bevisvurderinger» i saker etter barneloven, jfr høringsnotatets avsnitt 2.5.4. Det samme er kommet til uttrykk i blant annet Otprp nr 103 (2004-2005), som høringsnotatet viser til.

Tvert imot bør bevisvurderingene om vold være enklere i saker etter barneloven, særlig fordi beviskravet er adskillig lavere. «Reell risiko» er noe helt annet enn «overbevisning».

Departementet bør således spørre seg hvorfor bevisvurderingene synes mer kompliserte i saker etter barneloven enn etter straffeloven. Spurt på en annen måte: Hvilke kompliserende faktorer foreligger i barnesaker som tilsynelatende gjør bevisvurderingene vanskeligere enn selv straffesaker?

I saker etter barneloven foreligger antakelig flere velmenende «feilkilder», som kan være egnet til å forkludre bevisvurderingene. Hos barnevernet skrives «referater» fra samtaler, hvor den som barnevernet snakker med ikke får anledning til å lese gjennom om man er korrekt referert. Så oppstår tvist om hva som egentlig er sagt i ettertid. I straffesaker skal forklaringer leses opp til vedtakelse. I barnesaker har sakkyndige oppfatninger og vurderinger – basert på de premisser de legger til grunn, og ikke nødvendigvis på grunnlag av et materielt korrekt faktum. Som nevnt er det også usikkert om sakkyndige i barnesaker har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse om vold i nære relasjoner.

I saker etter barneloven er dertil ingen kvalitetskontroll av sakkyndigerklæringer, som blant annet straffeprosessloven og barnevernloven foreskriver. Det er også opp til private parter å sikre beviser, noe som kanskje ikke alltid heller er foretatt med den kunnskap som disse sakene forutsetter.

Det er samlet sett mer betryggende utredningsfase om faktum innenfor straffeprosesslovens område.

4.5 Bør krav om tap av samværsrett og foreldreansvar kunne fremmes som sivil rettskrav ved straffesak?

Spørsmålet om foreldreansvar, daglig omsorg og samvær bør kunne fremmes i straffesak mot voldsutøveren, fremstår i utgangspunktet som et vanskelig spørsmål. Men er det egentlig det?

I og med at de langt fleste sakene om vold i nære relasjoner henlegges av påtalemyndigheten, gjelder vil problemstillingen bare gjelde de sakene som er best bevismessig belyst, og hvor det foreligger «overbevisning» for vold. Da er også beviskravet etter barneloven klart nok oppfylt.

En er enig i at slike krav bør kunne fremmes ved tiltale etter de straffebud som departementet viser til i høringsnotatets avsnitt 4.5. Dette er også straffebud som foranlediger rett til bistandsadvokat etter straffeprosesslovens § 107 a. Ikke sjelden er forsvarer og bistandsadvokat også prosessfullmektiger ved sivile tvister ved siden av straffesaken.

Etter mitt skjønn er det ett avgjørende moment for å tillate slike sivile krav fremmet ved straffesaken: Domstolene vil ved bevisvurderingen har et adskillig bedre bevismessig grunnlag for å ta stilling til barnets beste enn i ordinære sivile saker etter barneloven.

Straffesaken har som formål å nå et mest mulig materielt riktig resultat vedrørende straffekravet, og vil antakelig være bedre opplyst enn mange barnefordelingssaker er i dag. Det vil i seg selv styrke barnets interesse av at et riktig resultat legges til grunn for foreldreansvar/daglig omsorg/samvær enn tilfellet er i dag.

Prosessøkonomisk vil det også være gevinster ved å samle straffekrav og krav om å beskytte et barn mot vold i samme sak, fremfor å reise parallell sak i rene sivilprosessuelle former. For den voldsutsatte/fornærmede voksne, vil det også redusere belastningen ved å reise sak på egen hånd. Det kan sies å være et skritt i retning av å styrke fornærmedes rettigheter. Det samme vil gjelde hvis barnet er selvstendig fornærmet i straffesaken. Også domstolene vil kunne spare ressurser, både for dommere og til sakkyndige.

Når saken er forberedt som en straffesak, vil antakelig staten spare og partene spare penger til sakkyndighet, idet retten selv kan vurdere de bevisene som avgjørelsen skal bygge på. Sparte midler kan med fordel nyttes til å videreutvikle kompetanse om familievold innenfor andre områder innenfor barnelovssfæren.

5 Økonomiske og administrative konsekvenser av bemerkningene

Ved prøving av om vilkårene for tilbakeholdsrett er til stede, må det holdes et rettsmøte, jfr avsnitt 5.3.2 over. Ved at det er kort og summarisk bevisvurdering og uten at det er behov for å engasjere sakkyndig, vil antakelig domstolene spare penger på en slik ordning, og det er rimelig grunn til å tro at disse avgjørelsene kan motvirke krav om midlertidige avgjørelser mv.

Selv om det er prosessøkonomiske fordeler ved å behandle straffekrav og spørsmål etter barneloven, vil det antakelig føre til ekstrautgifter til forsvarer/bistandsadvokat. Både forsvarer og bistandsadvokat blir med en slik ordning pålagt ytterligere arbeid som neppe vil dekkes fullt ut etter dagens stykkprisregime.

Med hilsen

Sjak R. Haaheim
Advokat